

# Dansens og musikkens rødder 17

## Kedelflikkerdans fra Vendsyssel og Kjælaflikkara - Turn fra Bornholm

af Per Sørensen

Denne gang skal vi se på Kedelflikkerdansen, som er en af de danse, hvis rødder stammer fra ballettens verden og går tilbage til slutningen af 1700 - tallet og som endda har dansk oprindelse. Det specielle ved denne dans er, at den blev så populær som selskabsdans og almuedans, at den også kom til Tyskland, hvor den kendes i Nord- og Midtyskland som Kesselflickertanz.<sup>1</sup> I dette tilfælde kan man sige, at dansen er vandret sydpå. Mange af vore andre almuedanse er opstået rundt om i Europa, og vandringeren er foregået fra syd eller vest til Danmark.

Kedelflikkerdansen er en af de danse, der i dag, de fleste steder i folkedansermiljøet, kun bruges ved dagkurser og andre special-arrangementer og sjældent ses til opvisninger og legestuer, hvilket er en skam, da den både er sjov og egenartet og har en dejlig musik; men at den ikke bruges så meget, skyldes nok det specielle kedelflikkertrin, der kun findes i denne ene dans - og forgangennats-trinnet, der kun findes i nogle få danse.

I vort folkedanserepertoire er den optegnet i Vendsyssel og på (Bornholm??); men hvis man ser i gamle spillemandsbøger fra før 1840, vil man opdage, at den meget tit er med, og at den har været kendt og spillet overalt i Danmark i første halvdel af forrige århundrede.

Helt sikkert er det, at dansen bed sig så fast i det nordjyske, at nogle personer stadig kunne huske den i starten af dette århundrede, hvor Foreningen til Folkedansens Fremme fik den optegnet. I øvrigt har traditionsspillemande fra Nordjylland, langt op i vort århundrede, kendt til "Æ Kielflekke".<sup>2</sup>

Med hensyn til den bornholmske Kjælaflikkara - Turn ser det for mig ud til, at dansebeskrivelsen er en piratkopi af den fra Vendsyssel - det virker utroligt, at de skulle have danset den nøjagtig ens på de 2 egne. Det første bornholmerhefte

udkom i 1928 som en privat udgivelse af bornholmeren, H. P. Koefoed,<sup>3</sup> og han har sikkert, fra en gammel spillemandsbog, haft den bornholmske melodi (nr. 571 i "358"), som i sidste reprise er anderledes end Vendsyssel - versionen. Ligeledes har han sikkert haft nogle gamle folk, der har fortalt ham, at man dansede denne dans - dog uden, at de kunne huske detaljerne om, hvordan den var, så han var nødt til at skæve til, hvordan den blev danset i Vendsyssel. I øvrigt beklager F. F. F. sig over i Hjem-

stavsliv,<sup>4</sup> at hr. Koefoed ikke, i forordet, har skrevet, at han har taget dansen fra deres publikation, ja endside takket F. F. F. for lånet.

Som tidligere nævnt skal vi til ballettens verden og se på balletten "Vadskerperne og Kiedelflikkeren" fra 1788. Balletten kom i stand p. g. a. samarbejde mellem et par af datidens store teaterfolk. Koreografien var af Galeotti og musikken var af Schall.



Vincenzo Galeotti 1733 - 1816.



*Claus Schall 1757-1835.*

Balletdanseren og koreografen Vincenzo Galeotti (1733-1816) blev født i Firenze. Han var uddannet balletdanser og opnåede at danse på mange forskellige europæiske scener, inden han kom til Danmark i 1775, hvor han blev ansat som balletmester på Det kongelige Teater.

Claus Schall (1757-1835), som komponerede musikken, blev født i København. Han var søn af skomager og danselærer, Niels Schall, og allerede som barn spillede Claus violin ved faderens dansekurser. Som 15 årig blev han figurant (danser) ved balletten; men allerede i 1775, hvor den nye balletmester Galeotti begynder at sætte balletter op, får han øje på den unge Schall og hans talent som violinspiller, og han bliver

udnævnt til repetitør i 1776. 2 år senere begynder Claus Schall at komponere melodierne til Galeottis balletter, og dette samarbejde fortsætter helt frem til 1816, hvor Galeotti dør.

Balletten "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren", som opførtes 1. gang den 15. januar 1788, opnåede en stor succes og var på programmet helt frem til 1835, hvor den havde været opført langt over 100 gange. Desværre findes Galeottis originale koreografi ikke mere; men en dansebeskrivelse af "Kjædelflikkerdansen" findes fra 1827, men mere om den senere.

M. h. t. musikken er vi bedre stillet, da der findes et klaverudtog af "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren", trykt på

Claus Schalls eget forlag fra premiereåret 1788. I dette klaverudtog genfinder vi vor melodi som nr. 4.

I denne originalnode er der et ekstra stykke musik, som også genfindes i dansebeskrivelsen fra 1827, hvor man altså har et ekstra stykke dans. I de gamle spillemandsbøger, jeg har set, har der altid kun været 3 repriser, som svarer nøje til det, vi kender fra Vendsyssel. Det virker, som om almuens Kedelflikkerdansen er en forkortet udgave af dansen fra balletten.

Når man arbejder med ældre tiders musik, kan det ofte være svært at få konstateret, hvem der egentlig er ophavsmand til et stykke, og i dette tilfælde prøver Herluf Vad Thomsen<sup>5</sup> at påvise, at der faktisk findes en Reel fra Skotland fra 1750, der hedder "Kate Dalrymple", hvor 1. reprise har stor tematisk lighed med 1. reprise af Schalls "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren", og det er da muligt, at Schall har kendt dette musikstykke og ladet sig inspirere af dette.

Den ældste, af mig kendte dansebeskrivelse af Kedelflikkerdansen, er fra Jørgen Gad Lunds dansebog "Terpsichore" fra 1827. Udover det ekstra stykke dans, der svarer til originalmusikken, er den næsten identisk med dansen fra Vendsyssel.

Jørgen Gad Lund var, som ung, danser ved Det kongelige Teater og Balletten - og vi må formode, at han har danset med i "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren" eller i hvert fald kendt dens koreografi. Da de to varianter er så tæt på hinanden, må vi regne med, at Vendsysselvarianten er tæt på udførelsen i selve balletten.

Når vi i dag ser ballet, udføres den oftest meget kunstnerisk og yndefuld med store graciøse bevægelser, svære dansetrin, svære spring samt dans på tåen. Sådan var det ikke i de gamle balletter fra slutningen af 1700-tallet. I den periode mindede balletdansen meget om samtidens selskabs- og hofdans.

Her kommer dansebeskrivelsen fra "Terpsichore" fra 1827, og hvis I vil prøve at danse denne variant, skal I bruge originalmusikken fra 1788 (dansebeskrivelsens 1ste- og 2den Tour = musikens 1. rep.).

No. 4.

*Allegretto. dolce.*

*pp*

*B*

Original klaverudtog 1788 "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren".<sup>6</sup>

## Kjædelflickerdansen

Hver Cavalier har 2 damer som han staaer imellem, alle med Ansigtet op af Quadrillen undtagen de opførende 3 som vende sig ned ad.

*1ste Tour.* 1 C. balancerer for sin Dame paa venstre haand og Allemande.

*2den Tour* Det samme med den anden Dame.

*3die Tour* Alle tre balancerer frem og tilbage for de tre som staae imod dem og den Dame paa venstre haand løber imellem den højre Dame og Cavalieren som dreier sig under sin Arm.

*4de Tour* Det samme igjen og den højre Dame gaaer under Armen paa venstre Dame og Cavalieren.

*5te Tour* 1 og 2 C. dandse til højre Side med deres Damer gaae bag om hinanden og tilbage til venstre Side.

*7de Tour* 3 rundt til højre Side.

*8de Tour* Tilbage til venstre og slutter som de begyndte og nu forfra.

Saasnaart man kommer til Enden vender man sig og naar 1ste C. begynder med 4 C., da begynder 2 C. med 3 C. saaledes at alle tilsidst komme i Bevægelse paa engang.

I den bornholmske variant af dansen<sup>7</sup> findes der en danseremse efter E. Hansen, Østermarie "om brøddapajjarna - piger, der "brøddada" lin, bragede hør - og flæskapærijn, som "bår fored te", han bar hør til bragningen." Denne gamle danseremse må stamme fra nogen, der har kendt ballettens handling, da de passer godt overens.

Handlingen i balletten "Vadskerpigerne og Kiedelflikkeren" er nemlig som følger: (her efter Torben Krogh<sup>8</sup>). "En sølle kedelflicker, som morer sig med at betragte nogle vaskepiger, der danser med deres kærester, kommer for nær det nyvaskede tøj, som han gør sort med sin kedel, hvad der resulterer i, at han får prygl af pigerne. Derefter ser vi ham i en hule hos en troldmand, hvor han bemægtiger sig heksemesterens bånd og stok. Han slår i gulvet med stokken; straks kommer fire højest livlige dværge løbende, og da han giver dem hver et slag med tryllestokken, bliver de stående som støtter. Den samme kunst prøver

kedelflikkeren nu på vaskepigerens kærester. Tryllekraften virker, de bliver forstenede, hvorefter han sværter dem sorte i ansigtet. Da vaskepigerne ser dem i denne tilstand, begynder de at prygle kedelflikkeren, der i sin nød kalder dværgene frem, som sætter en så voldsom skræk i pigerne, at de skyndsomt forsvinder. Kedelflikkeren, som har hævnnet sig, ytrer sin glæde derover og forlader scenen fulgt af dværgene". I en anden scene, som muligvis relaterer til vores dans, er der to vaskepiger, der opdager en spækhøkers (på bornholmsk flæskapærijn?) "tossedede glæde" over at se dem danse, så de byder ham op til dans; men "da han ikke er vandt dertil, bliver han svingel, ved det de vexelvis svinger ham om på gulvet".

Som I kan se, svarer den sidste beskrivelse nogenlunde til vores kedelflickerdans, så vi skal muligvis nok begynde at tænke på, at herren i dansen oprindeligt var en spækhøker, der blev svimmel ved at danse med 2 søde vaskepiger.

I næste nummer af Hjemstavnsliv vil jeg fortsætte med at fortælle om Kedelflikkeren og om en morsom variant af dansen fra Thisted.

## Kate Dalrymple

### Skotsk Reel



#### Kildehenvisninger:

1. "Tanz-Lexicon" af Otto Schneider Schott forlag. Mainz 1985.
2. "Viggo Post - en spillemand i Sydthy" af Tinne Gissel. Forlaget Buen 1984.
3. "22 bornholmske Folkedanse" af H. P. Koefoed. Otto Gornitzkas Forlag. Allinge 1920.
4. "Anmeldelse af Johannes Egedahl" Hjemstavnsliv 1. årgang nr. 3. september 1930.
5. "Lidt fra spillemandsbogen VII" af Herluf Vad Thomsen. Hjemstavnsliv nr. 12 1967.
6. "Claus Schall som dansekompasitør" af Henning Urup. Musik og Forskning 9. - C.A. Reitzels Boghandel 1984.
7. "Gamle danse fra Bornholm" af F.F.F. 2. oplag 1982.
8. "Den kongelige Ballet" af Torben Krogh.